

הנחה פרטית בלתי מוגה

צווישן די זכרונות, וואָס כאמור לעיל, אַז פון יעדער ענין דאַרף מען אַרויסנעמען אַן ענין בהנוגע למעשה, איז אויך דאָ וואָס אין די אָנהויבס פון דער ערשטער מלחמה,

– מ'איז דאָך דעמאָלט געווען אין רוסלאַנד. – בכלל בין [איך] געווען פאַרנומען אין "חדר", ניט געוואוסט וואָס ס'טוט זיך אין הויז, געווען ניט אַזוי פאַרקאָכט אין דעם און זיך ניט נאָכגעפרעגט וכו',

ס'איז אָבער געווען ענינים יוצא מן הכלל וואָס מ'האַט געמוזט באַמערקן, איז דעמאָלט, אין דער אָנהויבס פון דער ערשטער מלחמה איז דעמאָלט געווען אַ גזירת המלכות, אַז אין מדינות פון רוסלאַנד וואָס זיי געפינען זיך לעבן דער גרעניץ מיט די מדינות אין וועלכע רוסלאַנד איז דעמאָלט אַריין אין מלחמה – קען מען ניט געטרויען די אידן, און דערפאַר דאַרף מען זען, אַז זיי זאָלן אַוועקפאַרן אין די טיפעניש פון רוסלאַנד, ווייטער פון די גבולים.

וואָס אויפן גרעניץ איז דאָך געווען פוילן און ליטע וכו', איז אויך אַ גרויסער טייל און איז געפאַרן אין די ערטער וואו ס'איז געווען אַ גרויסער אידישער יישוב, צווישן זיי אויך אין דער שטאָט וואו מיר האָבן געלעבט. איז אָנגעקומען אַ גרויסע מחנה ווי מ'האַט דאָס דעמאָלט גערופן "בעזשניצעס", ווי ס'רופט זיך איצטער "רעפּודזשיס", פון די וואָס מ'האַט זיי מגלה געווען און האָבן גולה געווען עפ"י גזירת המלכות פון די מדינות פון פוילן און פון ליטע וכו', וואָס זיינען געווען קרוב לגבול.

און אַזוי ווי ס'איז אָנגעקומען מיטאַמאָל אַ גרעסערע כמות, און אויך באיכות, די ראשים, רבנים, מלמדים שוחטים, מנהיגים, ראשי קהילה וכו', איז געווען אַ גרויסער צורד אין זען זיי איינאַרדענען בהקדם הכי אפשרי, ובתכלית השלימות ווי דאָס קען זיין.

וואָס לפי ערך המספר פון די אידן פון דער שטאָט איז דאָס געווען אַן עבודה גדולה, אַ משא כבד, דער מספר פון די גולים וואָס זיינען אַהינצו אָנגעקומען.

האַט מען גלייך געמאַכט פאַרשידענע וועדים, כדי אויף מארגן זיין די עזרה בכל המצטרך להם, און דעמאָלט איז געווען בראש פון די וועדים איז אויך געווען די מאַמע, וואָס היינט איז דער יאַרצייט.

האַט מען דעמאָלט געזען אַ דבר פלא, וואָס [איך] האָב אַזוי קיינמאָל ניט געזען דעם ענין פון אַ התעסקות במרץ הכי גדול, און סיי ביום און סיי בלילה, עד כדי כך, אַז אפילו אַז עסקי איז געווען ניט אין הויז, נאָר אין "חדר" וכיוצא בזה – האָט זיך דאָס אויף אַזויפיל געווען בולט, אַז ס'איז נחקק געוואָרן לכל משך ימי החיים.

און בשעת ס'קומט אַ טאָג וואָס "כל עבודתו אשר עבד בה", ווערט דאָך דעמאָלט דערמאָנט נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל, מידי שנה בשנה, ובכל שנה ושנה אין אַן אופן פון מוסיף והולך, ווי ביי אַלע ענינים פון טוב וקדושה – דערמאָנט זיך אויך אַט דער זכרון ביתר שאת וביתר עוז.

גלייך מיט דער שאלה האמורה: וואָס נעמט מען דערפון אַרויס בהנוגע למעשה בפועל?

וואָס דער אויבערשטער האָט מצליח געווען, און מ'געפינט זיך אין אַ מדינה, מלכות של חסד, במילא האָט מען – לפי ערך – איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו ווי דאָס קען זיין אין זמן הגלות, דערנאָך איז דאָ כמה וכמה אירגונים וואָס זיי פאַרנעמען זיך באופן **מסודר** בנוגע צו עזר לנצרכים, ובמיוחד צווישן אידן.

ביז וואָנענט אַז מ'כאַפט זיך, אַז די הוראה איז גאָר אַן אויבן-אויפיקע,

אַז יעדערער פון אידן און יעדערער פון אונז, בתוך כלל ישראל, איז "גלינו מארצנו" – מיר זענען, יעדערער פון אונז, אַדער מ'וועט אָנרופן דאָס "רעפּודזשי" אַדער אַ "בעזשניעץ", אָבער בלשון הקודש איז דאָס "גלינו מארצנו".

– אפילו די אידן וואָס געפינען זיך אין ארץ ישראל, איז דאָרט ניטאָ די כמה ענינים, מצוות התלויות בארץ, וואָס משחרב בית המקדש איז אַט דעמאָלט "גלינו", ניטאָ די אַלע ענינים. על אחת כמה וכמה בהנוגע צו בית המקדש און עבודת הקרבנות שבו וכל הענינים הקשורים בזה.

אַט דאָס וואָס ס'ווייזט זיך אויס, אַז ס'איז ניטאָ קיין צרכים, דערפאַר וואָס מ'לעבט אין אַ מדינה וואָס זי איז אַ מדינת חסד, און ס'קען דאָרטן זיין "משאו ומתנו באמונה" מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, במילא גיט אים דער אויבערשטער אויך פרנסה, ביז אין אַן אופן – כאמור לעיל – "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", די וואָס זיינען זוכה דערצו; "ויעמד כולם צדיקים" – זיינען אַלע זוכה דערצו, וואָרום גלייך בראש השנה "נחתמין לאלתר בספרן של צדיקים גמורים". ווייזט זיך אויס, אַז מ'האַט ניט קיין צרכים.

אַט דאָס באַווייזט אויף וויפל מ'איז דאָרשטיק און אויף וויפל מ'איז צמא עד כדי כך – אַז מ'איז גאָרנישט מרגיש; דאָס האָט געבראַכט צו אַזאָ מצב ומעמד, אַז מ'איז גאָרניט מרגיש דעם רעב וצמאון, דעם אמת'ן רעב וצמאון – צו אידישקייט.

וואָס אָפּ על פי וואָס בעזר השם איז דאָך דאָ מוסדות, און יעדערער באַ זיך ענינים פון שיעורי תורה והידור בקיום המצוות וכו' –

דאָס קומט אָבער ניט צו גילוי אלקות, דאָס קומט ניט צו הבנה בתורה און הידור בקיום מצוותי, ווי ס'זאָל זיין "כמצות רצונך", ווי דער מיטעלער רבי איז מאריך, ווי דאָס איז געווען בזמן שבית המקדש הי' קיים. מ'האָט זיך **צוגעוואוינט** צו חושך הגלות – ווייזט זיך אויס, אַז מ'לערנט תורה ביגיעה שלו און מ'איז מקיים מצוות בהידור שלו – אָט דאָס איז דער תכלית השלימות צו וועלכע ער קען דערגרייכן!

זאָגט אים תורת אמת: זאָלסט וויסן זיין, אַז דיין נשמה איז אַ "חלק אלוהה ממעל ממש", מיט אַלע פירוש און דעם "ממש", און בשעת דו לערנסט תורה דאָרף זיין "הלא כה דברי כאש", אין אַן אופן אַז דאָס זאָל זיין נגלה לעיני בשר. און בשעת דו ביסט מקיים אַ מצוה כדבעי – ביסטו דאָס מקיים "כמצות רצונך".

נאָר וואָס דען? דער חושך פון גלות האָט מבבל געווען, "החושך יכסה ארץ", פעלט אין די שלימות פון דומם און צומח און חי און מדבר וואָס אינו תלוי ברצון האדם – במילא איז ער קען טאָקע מערער ניט טאָן,

וויסן דאָרף ער אָבער וויסן וואָס ער האָט **פאַרלאָרן** רחמנא ליצלן! ער האָט פאַרלאָרן דעם גילוי אלקות וואָס איז נגלה לעיני בשר בזמן שבית המקדש הי' קיים. עד כדי כך, אַז מ'האָט דאָס געזען בעיני בשר, "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש", [וואָס דאָס איז אויך כולל – אַ טייל פון זיי וואָס איז געווען אין גאָנץ ירושלים]. וואָס דאָס האָט מען געזען בעיני בשר.

אַז ער גייט אַרויס אין גאָס זעט ער ניסי השם און חסדי השם, ווי אַזוי "הזן בטובו בחן בחדס וברחמים". וואָס דאָס זאָגט מען דאָך אין אַ ברכת המזון על פי תורה, אין אַ יום חול, אויף אַ סעודה של חול.

אָפּ על פי כן, בשעת מעשה דאָרף ער געדענקן ווי ער איז געשטאַנען – אָדער זיין עלטער-זיידע איז געשטאַנען – ווי דאָס איז געווען בזמן שבית המקדש הי' קיים.

און דערנאָך בשעת ער זאָגט "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח" – זאָגט ער דאָס מיטן גאַנצן שטורעם, וואָרום ער **פילט** דאָס וואָס ס'איז געווען דעמאָלט, אָדער ער האָט **געהערט** דאָס, על כל פנים אַ ידיעה בשכלו, אַ ידיעה אמיתית, אָדער "שאל אביך ויגדך זקנך ויאמרו לך" – ער האָט דאָס געהערט פון אַ צווייטן וואָס איז **מער** געלערנטער פון אים, ער האָט דאָס אָבער געהערט און דאָס האָט אים **דורכגענומען** –

אַט דעמאָלט **שרייט** ער אין דעם – כאָטש דאָס איז אַ תפילה בלחש – ניט נאָר דערפאַר וואָס אַזוי האָבן קובע געווען די אנשי כנסת הגדולה אין תפילת שמונה-עשרה, נאָר ער **פילט** דעם צורך וואָס ס'פעלט אים.

און וואָס פעלט אים? – אַז ס'זאָל זיין "**מהרה תצמיח**". וואָרום [אַז] עס וועט קומען מיט אַ רגע פריער די גאולה האמיתית והשלימה – וועט זיין מיט אַ רגע פאַר דעם דער "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר".